

Powtórzenia i powroty

O dramaturgii Janusza Głowackiego

NR 3335

Beata Popczyk-Szczęсна

Powtórzenia i powroty

O dramaturgii Janusza Głowackiego

Redaktor serii: Studia o Kulturze
Dobrosława Wężowicz-Ziółkowska

Recenzent
Wojciech Baluch

Spis treści

Wstęp	7
Część pierwsza	
W siatce konwencji	13
Cudzołóstwo ukazane, czyli Głowackiego droga do dramatu	23
<i>Tête à tête</i>	39
Gatunki do wymiany	75
Flirt z popkulturą	99
Parodia — „powtórzenie z różnicą”	119
Część druga	
Literatura i tożsamość	137
<i>Antyгона w Nowym Jorku</i>	145
<i>Fortynbras się upił</i>	167
<i>Kopciuch i Czwarta siostra</i>	191
Zakończenie	217
Bibliografia	221
Indeks osobowy	233
Indeks utworów Janusza Głowackiego	239
Summary	241
Резюме	242

Wstęp

Twórczość Janusza Głowackiego opiera się na paradoksach. Tkwi swymi korzeniami w dziennikarskiej skłonności autora do rejestracji bieżących zjawisk życia społecznego, ale jednocześnie przekracza ramy doraźnej wypowiedzi publicystycznej. Ufundowana jest na odwzorowaniu spraw potocznych, ale zawiera również wiele błyskotliwych spostrzeżeń na temat kondycji człowieka uwikłanego w różne relacje interpersonalne *en globe*, niezależnie od obyczajowych, historycznych i politycznych okoliczności. Głowacki z jednej strony porusza tematy popularne — by nie rzec — banalne, z drugiej strony zaś nawiązuje wielowątkowy dialog z tradycją literacką. Ten człowiek pióra wyróżnia się dużą sprawnością w uprawianiu pisarskiego rzemiosła, choćby w sposobie operowania słowem, które znakomicie odtwarza prywatne i publiczne rozmowy Polaków; nie znaczy to jednak, że nie występują w twórczości Głowackiego fragmenty mielizn językowych i że nie ujawnia się tendencja do przegadywania pewnych konfliktów czy tematów. Jest to autor, któremu niegdyś dzięki perfekcyjnemu stylowi udało się zakpić z socjalistycznej nowomowy, ale to także twórca, któremu na taką kpinę pozwolono, bo wpisywała się ona w reguły funkcjonowania mało wywrotowej satyry w ramach komunistycznego porządku państwowego. Wreszcie — Głowacki to literat wprawiony w tworzeniu bardzo różnych form wypowiedzi, artystycznych i pozaartystycznych, to autor tekstów świetnie sprawdzających się na scenach teatralnych i wykorzystywanych w filmach, pisarz niezwykle świadomy reguł gatunkowych każdej z form swej twórczości. A jednocześnie to dramatopisarz, prozaik i scenarzysta filmowy, którego teksty wyróżniają się jakąś szczególną niepewnością genologiczną; nigdy nie są jednoznacznie podległe wszystkim regułom określonego gatunku.

Analogiczne sprzeczności dostrzec można również w recepcji utworów Janusza Głowackiego. Wśród opinii krytycznych na ich temat znajdują się zarówno wysokie oceny zalet formalnych i przesłania tekstów dramatopisarza, jak i głosy negujące wartość jego twórczości ze względu na banał przekazu, stereotypowość czy powierzchowność, na przykład w podejściu do kanonu literackiego, który autor często przywołuje jako przedmiot aluzji i przekształceń. Zestawienie obok siebie najczęściej powtarzających się,

wręcz obiegowych, komentarzy dotyczących twórczości tego pisarza pozwala stworzyć naprędce układ stwierdzeń kontrastowych, paradoksalnych właśnie: Głowacki to pisarz środowiskowy, którego utwory grane są na wielu scenach świata; to cynik i ironista, który koncentruje uwagę na najdrobniejszym ludzkim nieszczęściu prostaczka; to wreszcie bywalec wielu salonów, ikona emigracyjnego sukcesu, a zarazem outsider, pełen dystansu do siebie i świata.

Zasygnalizowany styl odbioru tekstów Janusza Głowackiego długo nie sprzyjał powstaniu rzetelnego opracowania tej twórczości. Autor jest bohaterem niezliczonej ilości różnych notek prasowych, wywiadów czy anegdot. Jego najlepsze teksty doczekały się kilku zaledwie omówień w artykułach naukowych, poświęconych przede wszystkim recepcji mitu antycznego, teatrowi absurdu, dwudziestowiecznym nawiązaniom literackim do antycznej tragedii i dzieł Szekspira. Powstała do tej pory tylko jedna monografia twórczości dramatycznej Janusza Głowackiego, publikacja będąca efektem konferencji naukowej towarzyszącej siódmej edycji Festiwalu Polskich Sztuk Współczesnych R@port w Gdyni w 2012 roku. *Dramaturgia Janusza Głowackiego — trochę teatru*, jak pisze we wstępie do tego tomu Jan Ciechowicz, „jest pierwszą książką naukową o dramaturgii autora *Polowania na karaluchy*”¹.

W kontekście wspomnianej, dość skromnej bibliografii na temat twórczości Janusza Głowackiego zasadne wydaje się podjęcie refleksji naukowej o dorobku dramatycznym autora poczytnych opowiadań, tekstów scenicznych i scenariuszy, które doczekały się wielu interpretacji teatralnych i filmowych. Głowacki jest przecież autorem rozpoznawalnym przynajmniej dzięki kilku swoim dokonaniom pisarskim. Sukces sceniczny *Antyfony w Nowym Jorku*, dobrze przyjęte i cieszące się sporą popularnością w teatrach amerykańskich sztuki emigracyjne autora *Polowania na karaluchy* czy wreszcie współpraca pisarza z reżyserami filmowymi, między innymi Andrzejem Wajdą, Markiem Piwoworskim czy Januszem Morgensternem, owocująca powstaniem dzieł filmowych mających już swe stałe miejsce w polskiej kinematografii — wszystkie te dokonania Głowackiego wskazują, że warto podjąć wysiłek analizy jego twórczości z uwzględnieniem wielu kontekstów kulturowych, z jakich ona wyrasta, i wielu, jakie aktualizuje. Z taką właśnie intencją poznawczą skomponowana została niniejsza książka.

Powtórzenia i powroty. O dramaturgii Janusza Głowackiego to opracowanie utworów autora *Kopciucha* w kontekście dramaturgii europejskiej XX wieku, wraz z jej licznymi powinowactwami z tradycją literacką i teatralną wcześniejszych stuleci. Kierunek refleksji i wszelkie tropy interpretacyjne podjęte w książce skoncentrowane są wokół powtórzenia jako kategorii definiującej

¹ J. Ciechowicz: *Wstęp*. W: *Dramaturgia Janusza Głowackiego — trochę teatru*. Red. J. Ciechowicz. Gdańsk 2013, s. 9.

poetykę pisarza i zarazem odnoszącej się do sposobu postrzegania świata przez Janusza Głowackiego. Tytułowe „powtórzenia” sygnalizują ulubioną strategię autora, który tworzy literaturę z literatury, a słowo „powroty” służy podkreśleniu równie często używanej techniki autoadaptacji, którą stosuje dramatopisarz wobec swoich wcześniej napisanych tekstów, rekombinując ich pierwotną treść, język i formę gatunkową.

Wybrana perspektywa oglądu twórczości Janusza Głowackiego, wynikająca z praktyki pisarskiej autora, pozwala na omówienie jego dorobku w wielu aspektach interpretacyjnych. Kategoria powtórzenia ujawnia się przecież zarówno w literaturze, jak i w wielu obszarach dyskursu humanistycznego o profilu antropologicznym i filozoficznym. O powtórzeniu w literaturze mówić można poniekąd w sensie podstawowym, odnosząc to pojęcie do prostej repetycji form, tematów, motywów i gatunków, stanowiącej czynnik dialektycznego napięcia między ciągłością a zmianą w procesie historyczno-literackim². Postrzeganie utworów jako poszczególnych aktów bądź całych serii powtórzeń stanowi punkt wyjścia szeroko zakrojonych literaturoznawczych ustaleń intertekstualnych i owocuje licznymi przykładami „określenia swoistości, funkcji oraz cech dzieła literackiego poprzez badanie jego powiązań z innymi tekstami (przede wszystkim literackimi, a pochodnie nieliterackimi), wpisanymi w dyskursywne uniwersum kultury”³. Wychodząc od ścisłego, związanego z poetyką tekstu, rozumienia zjawiska powtórzenia w literaturze, uwzględnić można kolejno znacznie szersze obszary semantyczne, w jakich figura powtórzenia pojawia się w znaczeniu konstytutywnego pojęcia, które nie tylko określa własności dzieł pisanych i nie tylko warunkuje funkcjonowanie tradycji literackiej, lecz także odnosi się do samej kondycji człowieka, interpretowanej z uwzględnieniem nieustannego ruchu przemieszczenia dokonującego się pomiędzy tym, co było, a tym, co będzie. W bogatej literaturze przedmiotu na ten temat warto podkreślić wagę rozważań Sorena Kierkegaarda i Gillesa Deleuze’a. Kierkegaard, wskazując na pozytywną rolę powtórzenia, pisał: „co powtarza się, już było (w przeciwnym razie powtórzenie jest niemożliwe) i właśnie dlatego, że było — powtórzenie staje się nowością”⁴. Deleuze wspominał z kolei o dwóch typach powtórzenia — mechanicznej kopii oraz fantazmacie, który poprzez dalekie podobieństwo do oryginału wydobywa przede wszystkim różnicę między dwoma zjawiskami, „z istoty obejmuje przemieszczenie i przebranie”⁵.

² Zob. J. Abramowska: *Powtórzenia i wybory. Studia z tematyki i poetyki historycznej*. Poznań 1995.

³ R. Nycz: *Poetyka intertekstualna: tradycje i perspektywy*. W: *Kulturowa teoria literatury. Główne pojęcia i problemy*. Red. M.P. Markowski, R. Nycz. Kraków 2006, s. 153.

⁴ S. Kierkegaard: *Powtórzenie*. Przeł. B. Świdorski. Warszawa 1992, s. 61.

⁵ G. Deleuze: *Różnica i powtórzenie*. Przeł. B. Banasiak, K. Matuszewski. Warszawa 1997, s. 390–391.

Nawiązując do tych tradycji myślowych, utrwalonych w pismach słynnych filozofów, rozważać można, w jaki sposób i w jakim stopniu tworzenie tekstów oparte na strategii jawnych i jaskrawych literackich powtórzeń staje się swoistą sceną rozpoznania — i dla autora, i (w konsekwencji) dla czytelnika, postrzegających swe istnienie w procesie konfrontacji z przeszłością jako rzeczywistością kultury. Antropologiczna wartość takiej perspektywy poznawczej rodzi się z faktu, że określony fragment przeszłości „zyskuje ważność nie ze względu na jakieś swoje szczególne wówczas znaczenie, ale dlatego, że został ponownie przeżyty w powtórzeniu”⁶.

Charakterystyczna dla twórczości Głowackiego estetyka powtórzenia omówiona została w niniejszej książce w dwóch dominujących aspektach. Pierwsza część publikacji, zatytułowana *W siatce konwencji*, prezentuje Głowackiego jako pisarza świetnie posługującego się zastanymi konwencjami dramatyczno-teatralnymi, jako użytkownika form oswojonych i dobrze rozpoznawanych przez teatralną publiczność, jako twórcę czerpiącego z wzorów literatury popularnej, a także — jako transformera własnych utworów, który modyfikuje swe mniej lub bardziej użytkowe teksty na potrzeby różnych „starych” mediów. W zakończeniu tej części książki znalazły się rozważania o parodii jako „różnicującym powtórzeniu”, ujawniającej się w tekstach Głowackiego na wielu poziomach organizacji wypowiedzi, bo autor nie pozwala zapomnieć czytelnikowi, że dialoguje w swych utworach z innymi tekstami, i to nie tylko w gestach ośmieszającego przedrzeźniania pierwowzoru.

Druga część książki, pod tytułem *Literatura i tożsamość*, to refleksja o czterech pełnospektaklowych dramatach Janusza Głowackiego, propozycja lektury uwzględniającej następujące przekonania: *primo* — o poetyce intertekstualnej jako swoistej epistemologii autora, który opisuje rzeczywistość współczesną, nawiązując do dzieł z kanonu dramaturgii europejskiej, oraz ujawnia w swych utworach pęknięcia i kontrasty między różnymi (pod względem historycznym, ideologicznym i estetycznym) wizjami świata; *secundo* — o możliwości odczytania tekstów dramatycznych jako refleksji o tożsamości pękniętej bądź zranionej, i to zarówno w odniesieniu do ukazywanych w dramacie bohaterów, jak i w odniesieniu do ukrytych w dialogu dramatycznym „śladów” autora, którego domniemana obecność umożliwia tropienie podmiotowych sygnałów tekstowych nawet w utworach o bardzo „zamazanych” cechach autobiograficznych. Głównym przedmiotem zainteresowania pozostaje zatem sposób konstrukcji tekstu dramatycznego jako „narzędzia efektywnego poznania, rozwijania dyskursywno-konceptualnej sieci, w której formuje

⁶ M. Zaleski: *Formy pamięci*. Gdańsk 2004, s. 56. Zob. również: N. Frye: *Anatomy of Criticism*. Princeton 1957, s. 345–346.

się, na której osadza, poprzez której kategorii przejawia się doświadczana rzeczywistość”⁷.

Powtórzenia i powroty. O dramaturgii Janusza Głowackiego to książka, w której usiłuję zebrać w całość, w jednym wielowątkowym spojrzeniu, dotychczasowy dorobek dramatopisarski autora — pisarza, który tworzy różne warianty swych poszczególnych utworów, by potem z całym szacunkiem dla siły słowa i mocy literatury oddać owe przetworzone teksty w użytkowanie teatrowi, filmowi, telewizji czy innej publicznej scenie.

⁷ R. Nycz: *Lektura Adorna: tekst jako sposób poznania albo o kulturze jako palimpseście*. W: Idem: *Poetyka doświadczenia. Teoria — nowoczesność — literatura*. Warszawa 2012, s. 59.

Indeks osobowy

Ze względu na monograficzny charakter książki w indeksie pominięto nazwisko Janusza Głowackiego.

- Abramow-Newerly Jarosław 24–25, 223
Abramowska Janina 9, 223
Achtelik Aleksandra 149, 229
Anouilh Jean 152
Austen Jane 130
- Bachtin Michaił 170, 171, 181, 194, 223, 226
Bajdor Jerzy 206, 229
Balbus Stanisław 96, 97, 171, 223
Baluch Wojciech 4, 18, 128, 156, 191, 223
Banasiak Bogdan 9, 22, 219, 223
Baniewicz Elżbieta 134, 147, 192, 226
Baranowska Agnieszka 94, 206, 229
Bareja Stanisław 73
Barnes Clive 149
Barthes Roland 15, 18, 147, 148, 156–160, 162, 223
Bassaj Maria 139, 223
Bauman Zygmunt 196, 198–199
Beckerman Bernard 128, 223
Beckett Samuel 148, 164, 171, 194, 219, 223, 224
Bergson Henri 31, 223
Berne Eric 45, 57, 223
Bettelheim Bruno 211, 212, 223
Bielas Katarzyna 16, 79, 222
Bielik-Robson Agata 141, 223
Bieniewski Henryk 94, 229
Bieńczyk Marek 156, 223
Biskupski Krzysztof 15, 81, 226
Błoński Jan 26, 36, 59, 120, 183, 184, 203, 218, 223, 226, 227
Bobowski Sławomir 35, 40, 79, 228
- Bokszarński Zbigniew 141, 223
Bolecki Włodzimierz 96, 139, 140, 223, 224, 227
Borkowski Robert 209, 226
Borowski Mateusz 18, 56, 61, 82, 140, 153, 155, 223, 225, 226
Brecht Bertold 153, 228
Brodzka Alina 100, 126, 225
Broszkiewicz Stanisław 23
Bryll Ernest 23
Brzoska Andrzej 87
Bugajski Leszek 208, 226
Bujnicka Maria 106, 226
Bujnicki Tadeusz 193, 227
Bułhakow Michaił 132
Burns Elizabeth 15, 223
Burszta Wojciech Józef 99, 226
Butler Judith 155–156, 223
- Chagall Marc 123, 131
Chmielewski Tadeusz 84
Chrzanowski Andrzej 94
Cichla Joanna 88, 227
Cichowicz Stanisław 31, 223
Ciechowicz Jan 8, 17, 35, 40, 76, 87, 105, 108, 119, 147, 151, 167, 200, 218, 223, 226, 228
Cieślak Jacek 192, 222
Cieślik Mariusz 217, 222
Connor Steven 219, 223
Culler Jonathan 15, 81, 139, 223, 226
Cywińska Izabella 146
Czapliński Lesław 186, 229
Czapliński Przemysław 16, 20, 41, 114, 223

- Czechow Antoni 56, 110, 130–134, 153, 192, 227
 Czerwińska Małgorzata 218, 227
- Dal Jaga 95
 Danek Danuta 211, 223
 Datner-Śpiewak Helena 32, 224
 Degler Janusz 203, 226
 Deleuze Gilles 9, 22, 219, 223
 Disney Walt 211
 Dmیتruk Krzysztof 113, 227
 Dobrzycki Paweł 199
 Dostojewski Fiodor 49, 132
 Drewniak Łukasz 191, 227
 Drewnowski Tadeusz 16, 27, 28, 40, 41, 223
 Duniec Krystyna 133, 227
 Duvignaud Jean 88, 227
 Dziadek Adam 147, 223
 Działowicz Beata 191
 Dzięwulska Małgorzata 19, 77, 129, 223
- Eco Umberto 22, 99, 100, 223, 227
 Eliot Thomas Stearns 130
 Esslin Martin 61, 223
 Eustachiewicz Lesław 19, 20, 21, 75, 76, 223, 224
- Falicka Krystyna 185, 228
 Fik Marta 17, 23, 63, 75, 76, 224, 227
 Flaszen Ludwik 194, 226
 Fo Dario 47, 50, 51
 Fogler Katarzyna 200, 221
 Foucault Michel 202–205, 207, 224
 Fredro Aleksander 39, 70, 71, 85
 Frye Northrop 10, 219, 224
- Gajda Kinga Anna 133, 227
 Gąssowski Szczepan 75, 224
 Gelman Aleksander 50, 51
 Genette Gérard 140, 145, 224
 Gębała Stanisław 36, 224
 Giddens Anthony 192, 224
 Giza Barbara 195, 227
 Gliński Wienczyśław 111
 Głowacka Helena 24, 25
 Głowiński Michał 15, 16, 21, 27, 28, 30, 81, 126, 134, 139, 170, 183, 224, 226, 227, 229
- Godlewski Grzegorz 140, 141, 227
 Godzic Wiesław 100, 192, 195, 224, 227
 Goffman Erving 32, 224
 Gold Sylviane 67, 186, 229
 Gombrowicz Witold 134
 Goodlad John S.R. 102, 227
 Goodman Nelson 18
 Gorenio wie Anna i Andrzej 171, 223
 Górzeński Jerzy 87, 222
 Graban-Pomirska Monika 210, 211, 212, 225
 Graczyk Ewa 210, 225
 Grimm Wilhelm i Jakub 211, 212
 Grochowiak Stanisław 23
 Grodzka Monika 210, 215
 Gruszczyński Piotr 130, 229
 Gryglewicz Tomasz 171, 224
 Gwóźdź Andrzej 192, 225
- Handke Ryszard 116, 194, 227
 Helwig-Górzeński Lech 34
 Hendrykowski Marek 27, 30–31, 224
 Henry III William A. 67, 229
 Herbert Zbigniew 23, 189, 229
 Hoops Wiklef 116, 227
 Hopfinger Maryla 46, 192, 224
 Hutcheon Linda 120, 127, 130, 132, 134, 224
- Ibsen Henryk 52, 53, 54, 56, 153
 Ilnicka Renata Małgorzata 88, 227
 Iredeński Ireneusz 23, 73, 208, 224, 228
 Iser Wolfgang 116, 227
 Izdebski Paweł 45, 223
- Jakubowska Małgorzata 16, 145, 228
 Janowska Katarzyna 149, 222
 Janus-Sitarz Anna 171, 181, 194, 224
 Jarecki Andrzej 24
 Jarmułowicz Małgorzata 27, 224
 Jarośniński Zbigniew 86, 227
 Jarry Alfred 187, 189
 Jarzębowski Zbigniew 208, 224
 Jasińska Katarzyna 183, 228
 Jawłowska Aldona 196, 197, 226
 Jaworska Justyna 227
 Jaworski Roman 182
 Jaworski Stanisław 218, 227

- Jędrusik Kalina 34
 Jurek Paweł 191
 Juwenalis 130
- Kalemba-Kasprzak Elżbieta 71, 97
 Karasińska Marta 133, 228
 Karpiński Maciej 35, 94, 206, 224, 229
 Kasperski Edward 120, 142, 180, 181, 224, 227
 Kayser Wolfgang 194, 227
 Kelera Józef 19, 21, 35, 36, 37, 75, 76, 224
 Kesey Ken 207
 Kędra Edyta 88, 227
 Kiec Izolda 36, 229
 Kiedrzyński Stefan 111
 Kierkegaard Søren 9, 219, 220, 224
 Kisielewska Alicja 39, 225
 Klein Calvin 131
 Kłak Tadeusz 193, 227
 Kłosińska Krystyna 157, 193, 215, 224, 227
 Kłosiński Krzysztof 147, 223
 Kłoskowska Antonina 100, 223
 Kłossowicz Jan 20, 223
 Kłys Tomasz 16, 145, 228
 Kołakowski Leszek 163, 165, 224
 Komendant Tadeusz 202, 224
 Kondratiuk Janusz 86
 Konieczna Elżbieta 186, 229
 Kopciński Jacek 43, 44, 55, 69, 108, 129
 Koralewicz Jadwiga 176, 224
 Kornacki Krzysztof 35, 80
 Kornhauser Julian 20
 Kosiński Dariusz 133, 227
 Kosiński Jerzy 217
 Kostkiewiczowa Teresa 189, 229
 Kośka Lidia 17, 227
 Kott Jan 148, 149, 164–165, 168, 172–173, 183, 188–189, 224, 228
 Kowalczyk Janusz R. 208, 229
 Krajewska Anna 16, 61, 64, 65, 97, 111, 225
 Krajewski Marek 99, 100, 132, 225
 Krakowska-Narozniak Joanna 133, 227
 Krasieński Janusz 23
 Kraska Mariusz 190, 228
 Król Marcin 113, 141, 216, 222
 Kruczkowski Leon 23
 Krzysztosek Wiesław 193, 194, 228
- Kutz Kazimierz 146
 Kuźma Erazm 146, 228
- Lappo Irina 131, 132, 133
 Latawiec Krystyna 147, 167, 169, 226, 228
 Ledóchowski Aleksander 78, 112, 229
 Lengren Tomasz 97
 Lesiak Milan 35, 40, 79, 228
 Leyko Małgorzata 16, 145, 146, 147, 149, 150, 228
 Lipski Jan Józef 29, 228
 Liskowacki Artur D. 95, 230
 Loska Krzysztof 192, 195, 198, 225
- Łanowski Jerzy 155, 225
 Łubieniewska Ewa 167, 226
 Łukasiewicz Małgorzata 116, 227
- Mach Jolanta 102, 227
 Machulski Jan 111
 Majcherek Janusz 183, 228
 Majcherek Wojciech 130, 132, 230
 Majchrowski Zbigniew 80, 88, 95, 141, 147, 200, 206, 208, 226, 228
 Mandal Eugenia 102, 107, 225
 Marczewski Andrzej Maria 186
 Markiewicz Henryk 116, 124, 145–146, 225, 228
 Markowski Michał Paweł 9, 139, 225
 Marszałek Agnieszka 17, 229
 Marszałek Rafał 78, 92, 224, 230
 Martinez Julio 67, 230
 Martuszevska Anna 104, 114, 115, 116, 117, 141, 210, 214, 225, 228
 Marzec Bartosz 95, 230
 Maslon Laurence 153
 Matuszewski Krzysztof 9, 22, 219, 223
 Matyjaszkiewicz Jan 34
 Meyer-Fraatz Andrea 153, 228
 Mętrak Krzysztof 16, 23–24, 78, 88, 93, 225, 230
 Michalik Jan 17, 229
 Mierzejewski Rafał 80, 230
 Mikos Marek 186, 230
 Milecki Aleksander 140, 145, 224
 Miller Arthur 186
 Miłkowski Tomasz 208, 230
 Misiołek Edmund 42, 226
 Mitosek Zofia 15, 17, 18, 218, 225, 227, 228

- Mizerkiewicz Tomasz 25, 27, 29, 71, 225
 Modrzewska-Węglińska Renata 88, 227
 Morawski Kazimierz 155, 225
 Morawski Piotr 100, 225
 Morgenstern Janusz 8, 24
 Moska Waldemar 76, 105, 228
 Mościcki Tomasz 208, 230
 Mrozek Sławomir 23, 26, 36–37, 42–43,
 59, 61, 65, 129, 192, 223, 225
 Mucharski Piotr 149, 222

 Narecki Krzysztof 152, 229
 Nasiłowska Anna 151
 Nawrocka Ewa 167, 168, 169, 170, 173
 Niedzielski Czesław 106, 193, 226, 228
 Nieracka-Ćwikiel Agnieszka 192, 225
 Niziołek Grzegorz 186–187, 230
 Nowakowski Doman 191
 Nycz Ryszard 9, 11, 20, 21, 120–121,
 126, 127, 139, 140, 195, 225, 227, 228
 Nyczek Tadeusz 77, 129, 186, 228, 230

 Okopiń-Sławińska Aleksandra 16, 86,
 170, 189, 227, 229
 Olczak Katarzyna 40, 43
 Oliver Edith 67, 186, 230
 Onimus Jean 185, 228
 Opacki Ireneusz 96, 224
 Owczarski Wojciech 133, 228

 Partyga Ewa 56, 65, 100, 103, 110, 153,
 225, 228
 Pavis Patrice 15, 101, 103, 116, 119, 225
 Pawlik Jerzy 93, 225
 Pawłowski Roman 130, 206, 208, 230
 Perrault Charles 211, 212
 Pilot Marian 112
 Pinter Harold 48, 50–51, 229
 Piwińska Marta 17, 36, 225, 228
 Piwowski Marek 8, 24, 30, 87–90, 92–
 93, 222, 230
 Plata Tomasz 117–118, 228
 Pleśniarowicz Krzysztof 61, 225
 Pomerantz Will 199
 Popczyk-Szczęsna Beata 40, 54, 66, 76,
 105, 149, 169, 191, 225, 228
 Popiel Jacek 17, 58, 227, 229
 Popiel Magdalena 140
 Prac Ryszard 24, 225

 Próchnicki Włodzimierz 101, 229
 Puzyna-Chojka Joanna 17, 22, 115, 116,
 218
 Pyzik Teresa 102, 227

 Rame Franca 47, 50
 Ratajczakowa Dobrochna 34, 36, 39, 69,
 70–71, 72, 77, 85, 86, 105, 225, 229
 Rich Frank 67, 185, 230
 Różewicz Małgorzata 35, 40, 79, 228
 Różewicz Tadeusz 23, 65, 96, 229
 Rudowski Krzysztof 191
 Rudzki Kazimierz 24, 25
 Rudzki Piotr 183, 225
 Rusek Marta 69, 71, 225
 Rutkowska Teresa 22, 227
 Rymkiewicz Jarosław Marek 23

 Sajkiewicz Violetta 65, 228
 Samosiuk Zygmunt 87, 222
 Saramonowicz Andrzej 83, 222
 Schmid Herta 58, 60, 229
 Schmitt Éric Emmanuel 50, 51
 Sharp Monti 151
 Sieradzki Ignacy 15, 81, 226
 Sieradzki Jacek 29, 131, 186, 229, 230
 Sikorski Dariusz Konrad 180, 227
 Singer Isaac Bashevis 132
 Sito Jerzy Stanisław 23
 Skarga Barbara 66, 225
 Sławiński Janusz 15, 16, 126, 141, 170,
 183, 189, 218, 224, 227, 228, 229
 Słonimski Antoni 28, 229
 Smith Sid 67, 230
 Smole Dominik 153, 228
 Smoleń Barbara 210
 Sofokles 145, 146, 148, 150, 152, 154–
 155, 167, 225
 Sokół Lech 184, 185, 226
 Sołtyś Barbara 111
 Sordyl Alina 63, 226
 Speina Jerzy 106, 193, 226, 228
 Srebrny Stefan 155, 225
 Stabryła Stanisław 146, 152, 158, 226,
 229
 Stajewski Marcin 94
 Stasiński Piotr 29, 226
 Stephan Halina 185, 229
 Stępień Tomasz 30, 127, 226

- Stolarska Bronisława 16, 145, 228
 Strinati Dominic 99, 226
 Stróżyński Tomasz 140, 145, 224
 Sucharski Tadeusz 180, 227
 Sugiera Małgorzata 18, 53, 56, 58, 61, 82,
 128, 140, 149, 153, 155, 156, 167, 168, 179,
 182, 187, 189, 192, 223, 225, 226, 229
 Szacki Jerzy 32, 224
 Szczukin Wasilij 133, 227
 Szekspir William 167, 168, 169, 170, 171,
 172, 173, 174, 175, 180, 182, 183, 186, 187,
 189, 226
 Szkudlarek Ewa 180, 226
 Sznerr Krystyna 111
 Szondi Peter 42, 52, 226
 Szpakowska Małgorzata 33, 45, 218, 229
 Szturc Włodzimierz 63, 229
 Szulżycka Alina 192, 224

 Śliwiński Piotr 16, 20, 41, 114, 223
 Śpiewak Paweł 32, 224
 Śpiewakowie Helena i Paweł zob. Datner-
 -Śpiewak Helena, Śpiewak Paweł
 Świderski Bronisław 9, 219, 220, 224
 Świontek Sławomir 15, 101, 119, 225, 229

 Taborski Bolesław 50, 229
 Tambor Jolanta 149, 229
 Treugutt Stefan 20, 229
 Trojanowska Tamara 185, 229
 Trzos-Rastawiecki Andrzej 86
 Trzynadłowski Jan 69, 226
 Tysza Juliusz 153–154, 226

 Udalska Eleonora 102, 227
 Ugniewska Joanna 99, 223

 Veymont Kama 231

 Wachowski Jacek 36, 229
 Wajda Andrzej 8, 24, 40, 79, 217, 222
 Walas Teresa 20, 140, 225

 Walczukiewicz Irena 94
 Waligóra Jerzy 167, 226
 Wallach Allan 67, 230
 Warfield Polly 67, 230
 Wasylkowski Jerzy 111, 226, 231
 Watt Douglas 67, 230
 Wąchocka Ewa 17, 54, 65, 142, 149–150,
 226, 228, 229
 Weiss Peter 208
 Wilczyński Marek 66
 Wilhelmi Janusz 87
 Williams Raymond 18
 Wiśniewska Lidia 153, 228
 Witkiewicz Stanisław Ignacy 183, 184,
 185, 189, 226, 229
 Wojtanowska Agnieszka 120, 224
 Wojtowicz Witold 120, 224
 Wolicki Krzysztof 17, 226
 Worthen William B. 82, 226
 Wróblewski Andrzej 30, 34, 35, 208,
 228, 230
 Wyka Kazimierz 96, 229
 Wyżyńska Dorota 199, 222

 Zadrzyński Łukasz 72, 111, 230
 Zagajewski Adam 20
 Zając Joanna 128, 156, 223
 Zaleski Marek 10, 151, 217, 219, 226
 Zaorski Janusz 87
 Zawada Andrzej 126, 226
 Zawistowski Władysław 191
 Zeidler-Janiszewska Anna 195, 227
 Ziomek Jerzy 70, 71, 81, 183, 226, 229
 Zwinogrodzka Wanda 17, 44, 127, 129,
 229

 Żabski Tadeusz 100, 225
 Żurek Jerzy 182
 Żurowski Andrzej 16, 17, 19, 21, 75, 76,
 77, 112, 206, 226, 229
 Żygulski Kazimierz 78, 226

Indeks utworów Janusza Głowackiego

- Absurd czy rzeczywistość?* 120
- Antygona w Nowym Jorku* 5, 8, 16, 65, 66, 79, 97, 116, 142, 143, 145–165, 167, 221, 230
- Choinka strachu* 39, 43, 44, 47, 50, 62–63, 64, 68, 70, 71, 72, 79, 97, 107, 127, 128, 221, 230
- Cudzołóstwo ukarane* 18, 20, 23–38, 39, 46, 79, 80, 85, 97, 104, 111, 112, 115, 116, 122, 124, 221, 230
- Czwarta siostra* 5, 92, 111, 116, 122, 123, 124, 129–134, 142, 143, 179, 191–199, 209, 213–216, 217, 221
- Dzień słodkiej śmierci* 100–101, 221
- Erotyzm ciemny i jasny* 25
- Fortynbras się upił* 5, 142, 167–190, 221, 228, 230
- Good night, Dżerzi* 217, 218, 221
- Hamlet końca wieku (Hamlet, a Mirror Of the Times; „Hamlet” Bergmana w Nowym Jorku, czyli pesymizm końca wieku)* 168, 221
- Herbata z mlekiem* 18, 39, 40, 45, 46, 52–55, 72, 108, 127, 221
- Kącik mieszkaniowy* 66, 124, 221
- Konfrontacja* 18, 20, 32, 38, 39, 40, 42, 43, 46, 47–50, 69, 70, 71, 72, 107, 108, 111, 115, 127, 128, 221
- Kopciuch* 5, 18, 20, 38, 73, 75–79, 81, 87–96, 97, 104, 109–110, 112, 124–126, 142, 143, 185, 191, 198, 199–213, 215, 216, 221, 229
- Kuszenie Czesława Pałka* 25, 29, 72, 79, 80, 97
- Materiał* 72, 97
- Mecz* 18, 20, 38, 73, 75–79, 81, 82–87, 92, 96, 97, 104, 105, 112, 124, 126, 200, 221, 222
- Męczeństwo i nadzieja Kopciuszka wystawione na deskach teatru w Schronisku dla Nieletnich Dziewcząt w Falenicy* 87, 208, 222
- Moc truchleje* 63, 222
- Nowy taniec la-ba-da* 23, 24, 25, 222
- Obciach* 18, 20, 38, 39, 42, 43, 44, 45, 46, 56–61, 69, 70, 71, 104, 106, 108, 111, 115–116, 12, 123, 127, 128, 221
- Obrona Poloniusza* 25, 167–168, 174
- Opowieść o dwóch Moskwach* 130, 222
- Ostatni cieć* 111, 179, 192–194, 222
- Ostrze na ostrze* 26
- Polowanie na karaluchy* 40, 44, 47, 50, 64–67, 68, 107, 108, 116, 127, 128, 185, 221
- Polowanie na muchy* 24, 40, 79, 222
- Powrót hrabiego Monte Christo* 101, 167, 222
- Przyszłem, czyli jak pisałem scenariusz o Lechu Wałęsie dla Andrzeja Wajdy* 217, 218, 222
- Sonia, która za dużo chciała* 217, 222

Spacerek przed snem 18, 39, 46, 55–56,
72, 107, 108, 203, 221

Ściągawka 169, 222

Ścieki, skrzeki, karaluchy 113, 118, 120,
141, 216, 222

To mieszadło właśnie 26

Wirówka nonsensu 23, 24, 222

Z głowy 28, 73, 87, 88, 121, 149, 151, 169,
208, 217, 218, 222

Zaraz zaśniesz 38, 39, 40, 44, 46, 52–55,
66, 71, 221

Beata Popczyk-Szczęśna

Repetitions and Returns

The Dramatic Works of Janusz Głowacki

Summary

This volume constitutes a monograph on the dramatic works of Janusz Głowacki, which discusses the author in the context of the history of drama in the 20th century, including references to the literary and theatrical traditions of the earlier centuries. The analysis and interpretation emphasise repetition as the primary category which characterises Głowacki's poetics as well as his perception of the outside world.

The first part of the monograph, entitled *In the Net of Convention*, describes Głowacki as a master of the dramatic and theatrical conventions, who uses forms widely recognised by the audiences and draws abundantly from popular literature as well as adapts his own works for different media. Towards the end of this part, the author discusses parody regarded as "differentiating repetition" which appears to manifest in Głowacki's works in many different forms and on many different levels, as the author maintains a dialogue with other texts for more than the sole purpose of ridiculing the original.

The second part of the monograph, entitled *Literature and Identity*, constitutes a reflection on four plays by Głowacki and is based upon two principles: firstly, the analysis regards intertextual poetics as Głowacki's epistemology of sorts, which, through intertextual references to the canon of European drama, describes the contemporary milieu of the author with great precision and irony; secondly, the study validates a reading of Głowacki's texts which assumes that they present a reflection on the nature of a fractured, wounded identity, both with regard to the *dramatis personae* as well as the "traces" of the author, hidden within his characters.

The monograph, therefore, constitutes a study of the dramatic works of a famous writer whose works have served as the basis for numerous plays and films.

Беата Попчик-Щенсна

Повторения и возвращения О драматургии Януша Гловацкого

Резюме

Монография посвящена драматургическому творчеству Януша Гловацкого. Произведения этого автора рассматриваются в контексте европейской драматургии XX века, с учетом литературной и театральной традиции предыдущих столетий. Все интерпретационные мотивы, появляющиеся в книге, концентрируются вокруг повторения как категории, определяющей поэтику писателя и вместе с тем относящейся к способу восприятия мира Янушем Гловацким.

Первая часть книги, озаглавленная *В сети конвенции*, представляет Гловацкого как писателя, который умело пользуется устоявшимися театрально-драматургическими конвенциями, применяет формы, хорошо известные театральной публике, черпает из образцов популярной литературы, а также адаптирует собственные произведения для использования в разных медиа. В заключении этой части представлены размышления о пародии как „различающемся повторении“, которая обнаруживается в драмах Гловацкого на многих уровнях организации высказывания, так как автор ведет диалог в своих произведениях с другими текстами не только с целью высмеять и передразнить прототип.

Вторая часть книги, под заглавием *Литература и идентитет*, это рассуждения о четырех полноактовых пьесах Януша Гловацкого, предложение их прочтения, принимающего во внимание следующие положения: *primo* — об интертекстуальной поэтике как своеобразной эпистемологии автора, который благодаря соотношениям с текстами из канона европейской драматургии точно и иронически описывает современную ему действительность; *secundo* — о возможности восприятия драматургических текстов в аспекте рефлексии о надломанном или израненном идентитете, как по отношению к представленным в драме героям, так и по отношению к скрытым в репликах персонажей «следова» автора.

Книга является исследованием драматургического творчества известного писателя, произведения которого стали основой многочисленных театральных спектаклей и фильмов.

Redakcja i korekta
Magdalena Starzyk
Projekt okładki i stron działowych
Łukasz Kliś
Redakcja techniczna
Barbara Arenhövel
Łamanie
Bogusław Chruściński

Copyright © 2015 by
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

ISSN 0208-6336
ISBN 978-83-8012-472-1
(wersja drukowana)
ISBN 978-83-8012-473-8
(wersja elektroniczna)

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice
www.wydawnictwo.us.edu.pl
e-mail: wydawus@us.edu.pl

Wydanie I. Ark. druk. 15,25. Ark. wyd. 17,5. Papier
offset. kl. III, 90 g Cena 24 zł (+ VAT)

Druk i oprawa: EXPOL P. Rybiński, J. Dąbek
Spółka Jawna, ul. Brzeska 4, 87-800 Włocławek